

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
Närings-, trafik- och miljöcentralen
Centre for Economic Development, Transport and the Environment

Taustaa puustoisista perinneympäristöistä

Laitila 4.- 5.9.2012

Hannele Kekäläinen
ylitarkastaja

Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus,
Ympäristö- ja luonnonvarat vastuualue

Maatalousympäristöt

- Suomen viidenneksi yleisin elinympäristötyyppi, 9 % maa-alasta ~ 2,7 milj.ha
- Eliölajistosta 16 % sidoksissa maatalousympäristöihin, osalle elinehto
- Runsaslajisia ja monimuotoisia elinympäristöjä, joiden ehdottomia helmiä ovat perinnebiotoopit

Perinteisen maatalouden aikana

- Karjatalous perustui pellon ulkopuolisten alueiden hyväksikäyttöön
- Karjan talvirehu koottiin niityiltä, rannoilta ja soilta. Lisäksi kerättiin kerppuja
- Karja laidunsi metsissä ja hakamailla
- Pienet peltotilkut oli varattu leipäviljan viljelyyn
- Ravinnevirta oli metsistä ja niityiltä pelloille

Näin syntyivät...

...perinnebiotoopit

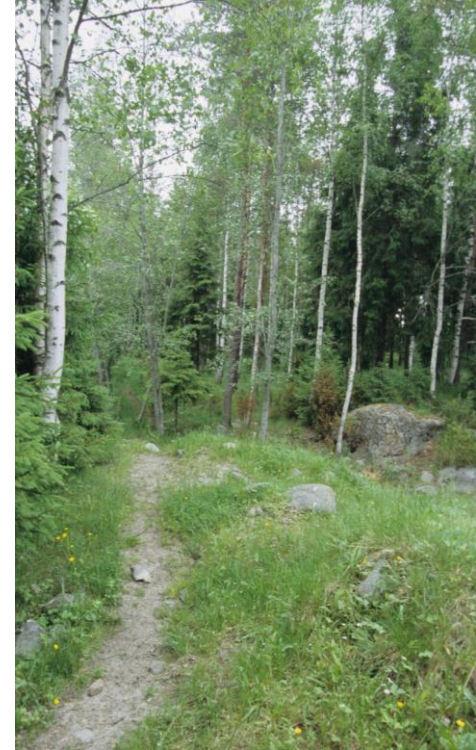
- Perinteisten maankäyttömuotojen muovaamia luontotyyppejä, jotka jaotellaan:
 - Avoimiin perinnebiotooppeihin (erilaiset niityt)
 - Puustoisiin perinnebiotooppeihin (metsälaitumet, kaskimetsät, lehdes- ja lepikkoniityt sekä hakamaat)

Metsälaidun

- Karjan laiduntama metsäalue, jonka kasvillisuudessa näkyvät laidunnuksen vaikutukset.
 - Puusto on ikärakenteeltaan, kooltaan ja lajistoltaan vaihtelevaa, peittävyys >35%
 - Niittyaukkoja ja karjan polkuja, metsälajit kuitenkin vallitsevia niitty-laikkuja lukuun ottamatta
 - Metsätyyppi vaikuttaa lajistoon
 - Kookkaita muurahaispesiä
 - Runsas sienilajisto

Metsälaidun

- Puuston hakkuut ovat olleet poimintahakkuita
 - > metsäjatkumo säilyy
- Vähäarvoinen puu on jätetty
 - > runkomaisia pihlajia ja raitoja
 - > vanhoja puita ja lahopuuta
 - > merkitys biodiversiteetille
- Myös karja on vioittanut puustoa

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
Närings-, trafik- och miljöcentralen
Centre for Economic Development, Transport and the Environment

Metsälaitumet luokitellaan
valtapuulajin mukaan

Metsälaidun > < laidunnettu metsä

Hakamaa

- Harvapuustoinen laidunalue, jolla niittykasvillisuus on metsälajistoa runsaampaa. Rakenteeltaan yksittäispuiden, puuryhmien ja niittylaikkujen mosaiikkia.
 - Puustoa on harvennettu heinänkasvun parantamiseksi
 - Puusto on eri-ikäistä, useimmin lehtipuuvaltaista
 - Puuston peittävyys 10 – 35%
 - Niittyjen ja metsien lajistoa
 - Kääpäisiä lahopuita
 - Katajaa lukuun ottamatta pensaat yleensä puuttuvat

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
Närings-, trafik- och miljöcentralen
Centre for Economic Development, Transport and the Environment

Lehdesniityt ja vesaniityt

- Puustoisia niittyjä, joille tunnusomaisia ovat lehdestyksen vuoksi latvukseltaan monihaaraiset lehtipuut / tyvestä monirunkoiset puut
- Hyvä heinäntuotto perustuu rehevään kasvualustaan ja nopeasti lahoavaan lehtipuukarikkeeseen
- Harvinainen lounainen perinnebiotooppi
- Hyvin runsaslajisia; lajisto on yhdistelmä lehdon ja niityn lajeista

Lepikkoniityt

- (Merenranta)lepikoista raivattuja harvapuustoisia heinämaita
- Hyvä tuotto perustuu lepän typensitomiskykyyn ja ravinteikkaaseen lehtikarikkeeseen
- Pohjanlahden rannikolle ja Kainuun vaaroille luonteenomainen tyyppi
- Hävinnyt luonnosta

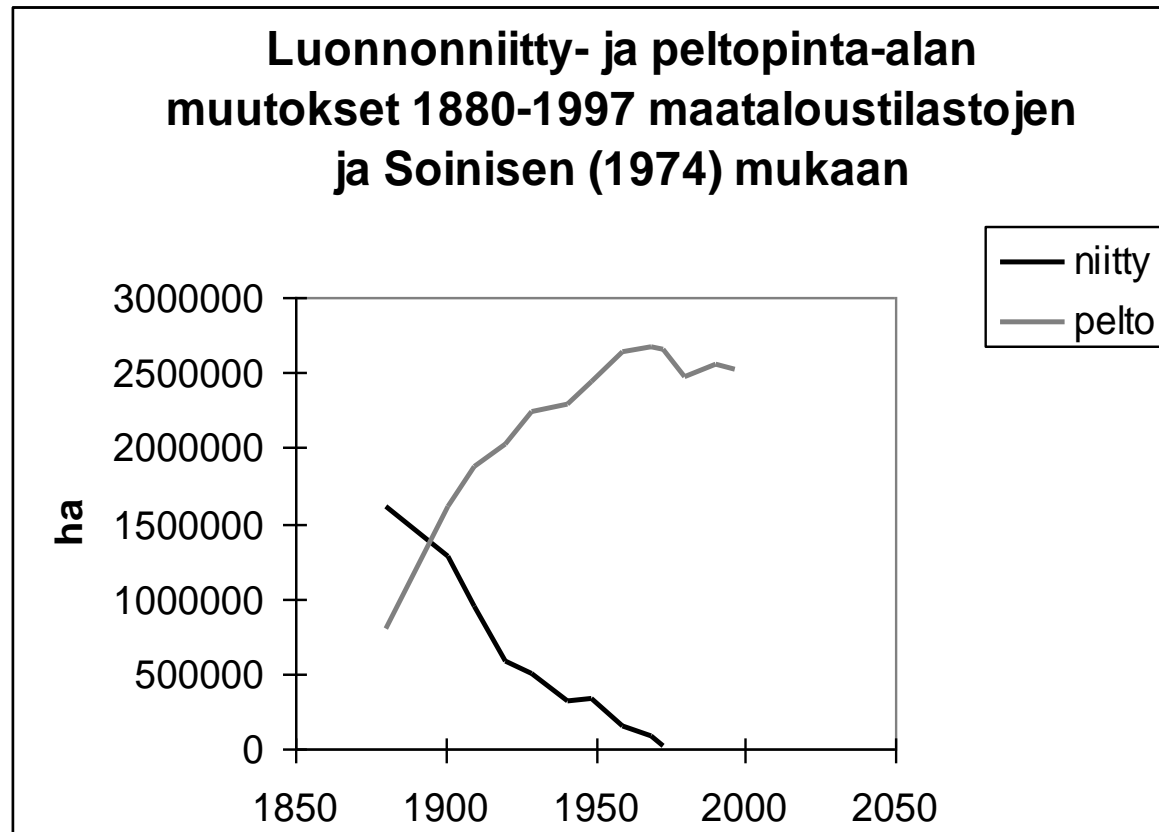

A photograph of a forest scene. In the foreground, a large, thick tree trunk stands prominently, showing signs of decay and peeling bark. To its left, there are several large, smooth, grey rocks. The ground is covered in lush green grass and various plants. In the background, a dense forest of trees is visible, including birches with their characteristic white bark and darker trunks, and evergreen trees. The overall atmosphere is natural and somewhat overgrown.

Mitä puustoisille perinnebiotoopeille kuuluu tänään?

Perinnebiotooppien määrä on laskenut alle **yhteen prosenttiin** siitä, mitä se oli sata vuotta sitten

-Metsälaitumia on arvioitu olleen 1930-luvulla 7,6 milj.ha ja vielä 1950-luvullakin 1,56 milj.ha
- tällä hetkellä n.5 000 – 9 000 ha

-> vähennystä yli 99%

- Hakamailla vähennys on ollut yhtä rajua, pinta-ala on vähentynyt 1950- luvun 250 000 – 280 000 hehtaarista n.1 900 – 3 300 hehtaariin.

Mitä on tapahtunut?

- Pelloksi raivaus
- Metsittäminen
- Umpeenkasvu
- Rehevöityminen

- Ojittaminen
- Rakentaminen
- Torjunta-aineiden käyttö

- Tehostunut maa- ja metsätalous on yksipuolistanut nopeasti perinteistä maatalousmaisemaa
- ”Toimet, jotka lisäävät viljelyn tehokkuutta, vähentävät luonnon monimuotoisuutta”
- Perinnebiotoopit ovat osa maaseutumme kulttuurihistoriaa ja niihin sisältyy myös runsaasti maisemallisia arvoja. Perinnebiotoopit ja monet niiden kasvi- ja eläinlajeista ovat häviämässä

Maatalousympäristöissä eliöiden kannalta keskeisiä tekijöitä ovat:

- Valaistusolot -> valoa ja lämpöä vaativia
- maaperän alhainen ravinnepitoisuus
- jatkuva käyttö / hoito -> heikkoja kilpailijoita, sietävät laidunnusta ja niittoa sekä kuivuutta
- vanhat puut / lahoppuut

Seurauksena on ollut niittylajiston kato

- vielä tavallisetkin lajit ovat ”hätää kärsimässä”
- niittyjen vähenemisen perusteella on arvioitu, että useimpien niittyeliöiden kannat ovat pienentyneet yli 90% 1900-luvulla

”Selkärangattomat seuraavat niittykukkia...”

- vaativat usein elinympäristömosaiikkia
 - elämänkierron eri vaiheet
 - lahopuu > < kukat
- kasvillisuuden korkeus, rakenne ja tiheys tärkeitä
 - > kasvillisuus määrittelee eläinlajiston koostumuksen
- vanha lehtipuusto, lahopuusto ja puuston aukkoisuus tärkeitä
 - niittyaukot, metsänlaiteet ja polkujen varret
 - hakamaat ja lehdesniityt

”...ja linnut puolestaan hyönteisiä”

Lajistollinen monimuotoisuus

- Noin 70 % Suomen päiväperhosista elää erilaisissa maatalousympäristöissä, kuten niityillä ja metsänreunoissa
- Suomen n.230 mesipistiäisestä valtaosa elää maatalousympäristöissä
 - Hyönteispölytteisten kasvien tärkeimmät pölyttäjät
- Myös iso osa kasveista on sidoksissa maatalousympäristöihin
 - Punaisen listan lajeista 21,7% elää ensisijaisesti perinnebiotoopeilla; yhteensä 1077 lajia

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
Närings-, trafik- och miljöcentralen
Centre for Economic Development, Transport and the Environment

Maaseudun maisemalle ja luonnon moni-
muotoisuudelle on yhteistä se, etteivät niiden
arvot säily ilman hoitoa!

Kun alueiden käyttö / hoito päättyy...

- Alueet kasvavat umpeen - > Matala niittylajisto korvautuu muutamilla kookkailla ruohoilla ja heinillä
- Puut ja pensaat lisääntyvät. Alueet metsittyvät.
- Kuivilla paikoilla umpeenkasvuprosessi on hitaampi kuin tuoreilla.

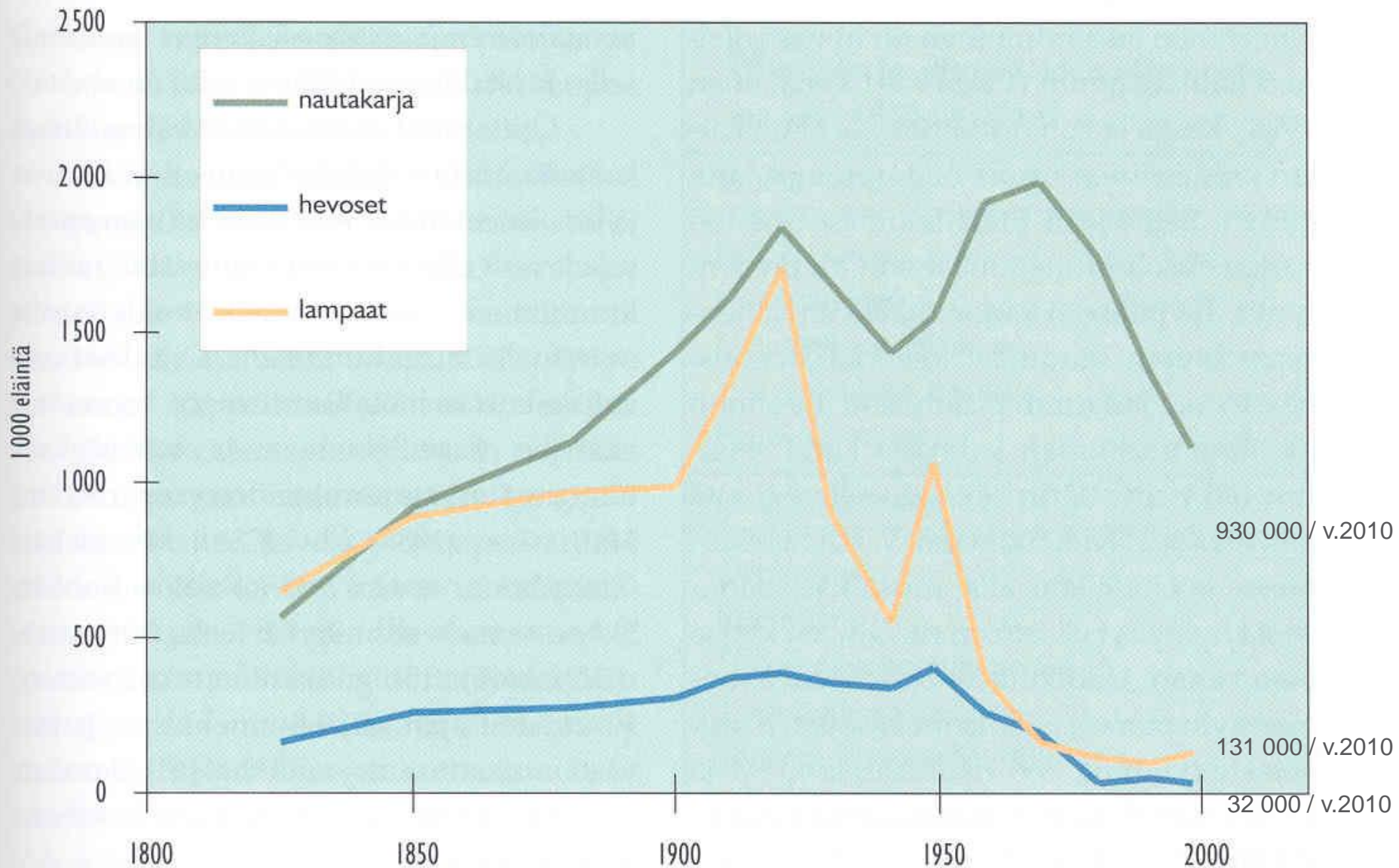

Laidunnus on helpoin hoitotapa...

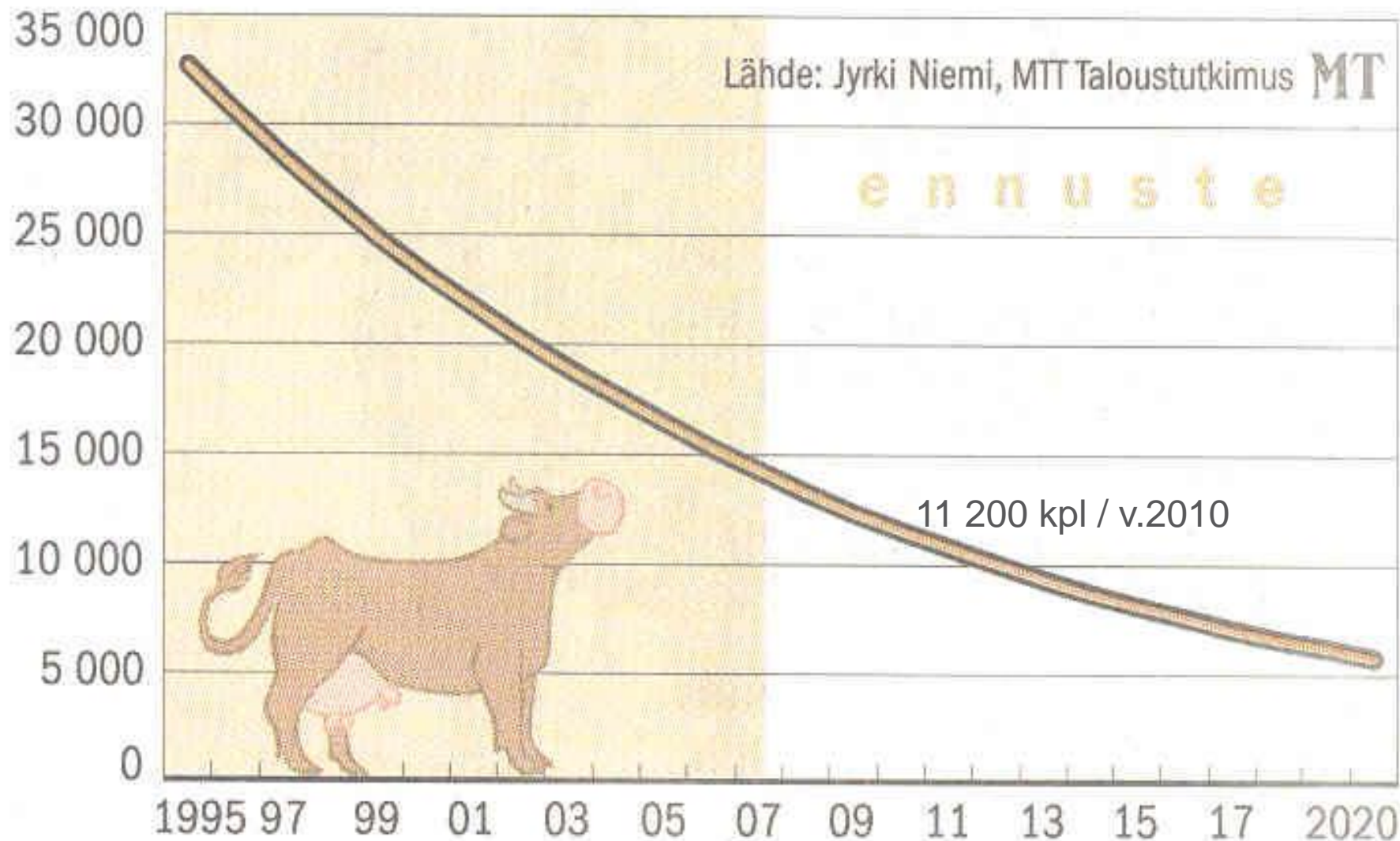
- Laiduntavalla karjalla on keskeinen rooli monimuotoisuuden luoja ja ylläpitäjänä
- Suuri osa perinnebiotoopeista ja maatalousalueiden monimuotoisuudesta on syntynyt karjan laidunnuksen tuloksena ”itsestään”
- Karjatilojen määrän ja laidunnuksen väheneminen sekä karjatilojen epätasainen jakautuminen ongelmana

...jos eläimiä on saatavilla

Karjan määrä Suomessa 1825–1998 maataloustilastojen ja Soinin (1974) mukaan.
Sekä maataloustilaston v.2010 perusteella (Huom. vain maataloilla olevat hevoset)

Lypsykarjatilojen määrä vuosina 1995-2020

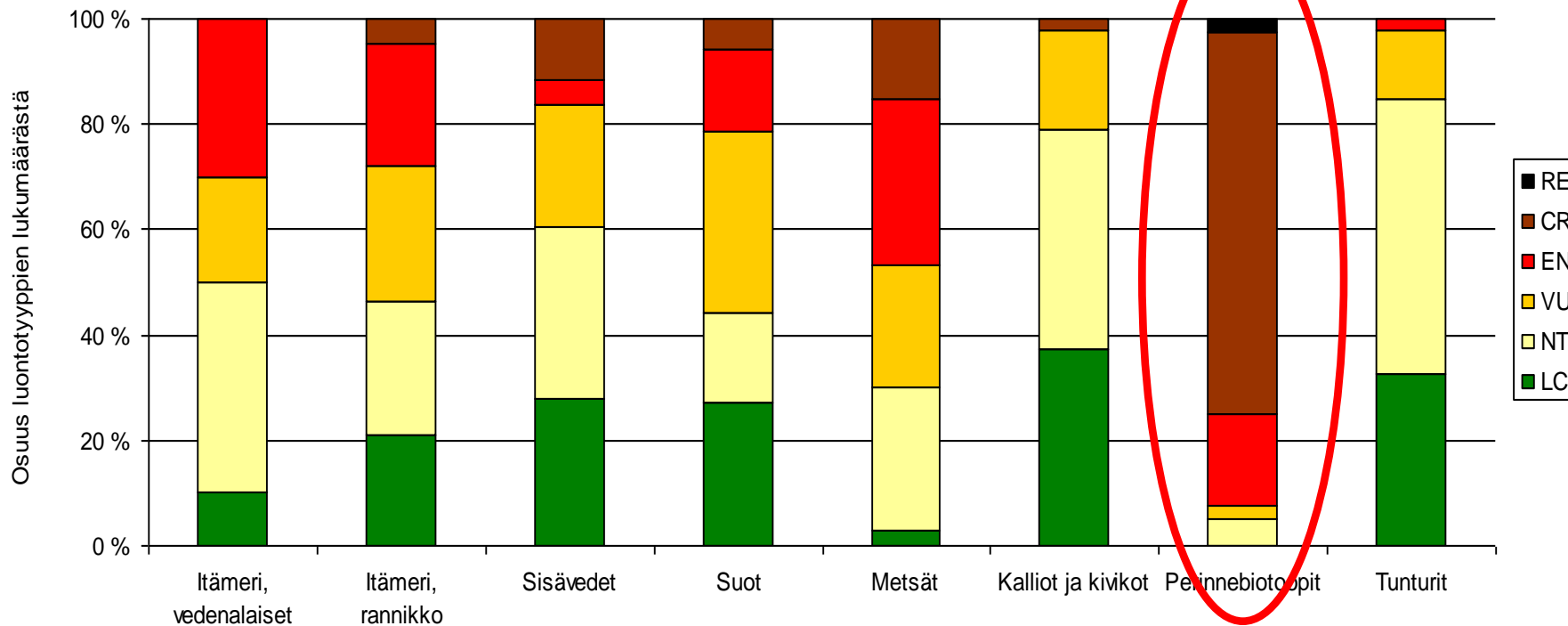

Uhanalaisten luontotyyppien määrä eri luontotyyppiryhmissä

Uhanalaiset: CR, EN, VU

a) Koko maa

A photograph of a brown and white cow standing in a grassy field. The cow is facing left and has a yellow tag on its ear. The background consists of a line of birch trees and a small stream. The text "Aurinkoista syksyä!" is overlaid on the bottom left of the image.

Aurinkoista syksyä!